

Achter de gevels van Huis Van Winckel en Cultuurhuis Belgica

De geschiedenis van Dendermonde, samengevat in één huis. Of twee? Of drie?

Een stad ontmoeten, hoe klein of groot ook, is steeds een uitdaging. Waar start je? Waar vind je de verborgen parels? Wat vertellen je de vele namen die je lijken aan te waaien vanaf de standbeelden, straatnaamborden of gevels van statige herenhuisen?

Wanneer je Dendermonde bezoekt, is de **Kerkstraat** een goed begin. Deze elegante straat met beschermd stadsgezicht doet aan als een boulevard, waar het ontspannen flaneren is. De Kerkstraat leidt je langs hoge ramen en trapgevels naar de Grote Markt. Tot je plots even halthoudt. Je blik glijdt onwillekeurig omhoog, over de erkers, balkons en ramen van het statige Huis Van Winckel. De rijke geschiedenis van dit herenhuis herbergt een groot deel van de geschiedenis van de stad. Sinds 2022 maakt Huis Van Winckel volwaardig deel uit van Cultuurhuis Belgica. Als je de vele ronkende namen van de straten in de buurt wilt begrijpen, is dit huis Van Winckel het ideale startpunt.

‘De Meermin’

Waar nu herenhuis Van Winckel staat op Kerkstraat 28 – 30 kon je van de 14e tot ongeveer het begin van de 17e eeuw twee aparte huizen vinden: ‘De Haan’ en ‘De Meermin’. Begin 19e eeuw kwamen de woningen, die tot één pand waren verwerkt, in het bezit van koopman François Verheyden, die het in 1829 verkocht aan Catharina Clause, slotzuster van de gewezen Dendermondse **abdij van Zwijveke**. Het herenhuis werd een **refugehuis**: een toevluchtsoord voor bewoners van kloosters of abdijen die zich niet veilig voelden. Dit bleef zo tot in 1856 de laatste zuster overleed.

Van de familie De Bruyn tot de onvermijdelijke vernietiging

Rond 1900 werd de woning aangekocht door **Julien De Bruyn**, zoon van Leon De Bruyn. Die laatste was één van de belangrijkste Dendermondse industriëlen. Hij was burgemeester van 1872 tot 1888 en daarbovenop ook nog eens minister van Openbare Werken, Landbouw en Nijverheid.

Samen met zijn broers Felix en John, zou Julien De Bruyn het ouderlijke bedrijf verder uitbouwen en een internationale uitstraling geven. Ze hadden onder meer fabrieken in Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk.

Uiteindelijk werd de hoofdzetel van het bedrijf De Bruyn Limited overgebracht naar Londen. In 1908, na het overlijden van Julien, verhuisde het gezin naar Brussel. Het pand werd vanaf dan betrokken door L. Fiers, substituut-procureur des konings. Begin september 1914, bij de eerste inname van Dendermonde door Duitse troepen, werd de woning geplunderd en in brand gestoken. Van de hele Kerkstraat bleef uiteindelijk enkel het Vleeshuis overeind. De rest ging onverbiddelijk in vlammen op.

20^e eeuw: het Huis Van Winckel

Na de Eerste Wereldoorlog werd de bouwgrond verkocht aan **Leon Van Winckel**. Hij was een neef van dr. Emiel Van Winckel, jarenlang schepen in Dendermonde. Leon Van Winckel was achtereenvolgens advocaat en onderzoeksrechter. Begin 1923 gaf hij de Lokerse architect **Hubert De Maen** de opdracht een gloednieuwe woning te ontwerpen. In de loop van 1923-1924 verrees naar zijn plannen het magistrale herenhuis Van Winckel. Het Huis Van Winckel werd gerealiseerd in eclectische stijl met invloeden van de **art deco** (gestileerde bloemen en krulornamenten) en het **neoclassicisme** (guirlandes en meandermotieven). De herenwoning kreeg een indrukwekkende, symmetrisch opgebouwde straatgevel, met torentjes en glas-in-loodwerk.

Het huis sprak onmiddellijk tot de verbeelding. Je werd ontvangen in een prachtige, open inkomhal met ruime trap. Vooraan vond je het salon met daarachter de eetkamer, uitlopend in een 'fumoir' of rookruimte. Aan de andere kant lag een kleinere 'spreekplaats', via een vleugel deur verbonden met een grote vestiaire. De ruimte erachter, met uitzicht op de tuin, deed dienst als dagelijkse eetkamer. Boven vond je de studiekamer met bibliotheek, de slaapkamers, badkamer en klerenkamer. Hout kraakte onder de voeten, seizoenen lieten hun sporen na, silhouetten dwaalden door de gangen.

Leon betrok het ruime pand in 1925. Later kwamen daar ook zijn meid Marie en uiteindelijk zijn echtgenote Leonie bij. Ze kregen vier kinderen: Christiane, Margareta, Jacqueline en André. In 1937 verhuisde het gezin naar Gent. De herenwoning werd verhuurd aan jonkheer Georges de Vaucleroy, die enkele bedrijven in bezit had. In 1970, na het overlijden van de jonkheer, werd de herenwoning door de familie Van Winckel verhuurd aan een **revalidatiecentrum** waar jongeren werden 'geheroriënteerd'. Na het overlijden van Leonie Laroche, weduwe van Leon Van Winckel, kwam de herenwoning in 1977 in het bezit van haar zoon rechter André Van Winckel en later zijn dochter Ariadne. Ze verkocht het in **2003** aan **stad Dendermonde**, ter uitbreiding van het aanpalende cultuurcentrum Belgica. Het als tentoonstellings- en concertruimte gebruikte pand wachtte al enkele jaren op een grondige restauratie. Huis Van Winckel werd een beschermd monument.

Belgica: als een ballon uit zijn as herrezen.

Dendermonde is een martelarenstad, waar de Eerste Wereldoorlog lelijk huishield. Maar uit as kunnen mooie dingen ontstaan. Naast het Huis Van Winckel verrees in 1914 een complex in neobarokstijl, naar plannen van stadsarchitect F. de Ruddere. Dit complex omvatte een brasserie en een schouwburg voor niet minder dan 500 personen. Op de eerste verdieping bevonden zich vier vergaderzalen.

De naam **Belgica** is afkomstig van een luchtballon die in de jaren '20 ter gelegenheid van de kermis werd opgelaten. Vanaf 1928 werd schouwburgzaal Belgica gebruikt voor toneel- en muzikuitvoeringen. De Koninklijke Rederijkerskamer De Leeuwerckenaers, het choraal Sint-Cecilia, De Symphonie De Dendergalm, de Toneelkring Willen is Kunnen en diverse gezelschappen traden er op.

In de zalen boven kon je genieten van filmvoorstellingen. Tot ongeveer 1930 waren dat nog 'stomme' films, begeleid door een symfonisch orkest. De naam wijzigde van Cinema Belgica (1928-1930), Ciné-Theater Belgica (1930-1931), Kinema Belgica (1934-1944) naar uiteindelijk Ciné Belgica (1945-1984).

'Belgica' was vanaf 1972, na het sluiten van Cinema Roxy, de enige en langst geopende cinema in Dendermonde. Het succes doorheen de decennia was enorm, maar kalfde af in de jaren '70 en '80. De bioscoop werd niet gemoderniseerd. Het publiek haakte af en de cinema sloot in 1984 de deuren. Het complex stond leeg tot het in 1996 na aanpassingswerken en toevoeging van een achterliggende nieuwbouw als cultuurcentrum heropende.

Cultuurcentrum Belgica wordt Cultuurhuis Belgica

In september 1996 werd Cultuurcentrum Belgica officieel geopend. Het stadsbestuur greep de kans om CC Belgica te laten erkennen door de Vlaamse Gemeenschap als middelgroot Cultuurcentrum. Hierdoor werden subsidies mogelijk waardoor op korte tijd een snelle evolutie werd gemaakt met de uitrol van een programmatie en een personeelsstaf.

Ettelijke jaren lang passeerden honderden voorstellingen op één van de podia van CC Belgica, dat ook Zaal Belgica BiS en sinds 2012 Zaal 't Sestich boven de bibliotheek in beheer kreeg. Het beheer en het programma werd toevertrouwd aan de vzw Cultuurcentrum Belgica. Zoals dat via het Cultuurpact bepaald is, wordt de raad van bestuur bevolkt door een mix van afgevaardigden van de fracties in de gemeenteraad, externe deskundigen via open oproep en afgevaardigden van het verenigingsleven. Dit is vandaag de dag nog steeds het geval.

Doorheen heel deze periode evolueert de benaming Cultureel Centrum Belgica naar Cultuurcentrum Belgica naar Cultuurhuis Belgica.

Huis Van Winckel en Cultuurhuis Belgica: een gelukkig huwelijk

De verbouwingen aan het Huis Van Winckel startten in 2007 door het architectenbureau Atelier 4 Architecten. De bijgebouwen werden verbouwd tot nooduitgang voor het cultuurcentrum in 2009. Huis Van Winckel en Cultuurhuis Belgica ontmoetten daardoor elkaar voor het eerst via een glazen luifelconstructie langs de buitenkant van de zaal. De prachtige stadstuin ontwikkelt zich in de zomers daaropvolgend snel tot een pleisterplek met een zomerbar en tuinoptredens.

Vanaf 2017 kwam de officiële toestemming om het Huis Van Winckel grondig te restaureren en deel te laten uitmaken van het cultuurcentrum. Stad Dendermonde keek verder dan de twee gebouwen: ze legden een masterplan voor dat de gehele site zou veranderen, met inbegrip van de tuin en de terreinen tot aan de Hollandse Kazerne, achter het gebouw. Het zou nog duren tot november 2020 voor de werken echt van start gingen.

Het doel was beide gebouwen te integreren en zo te zorgen voor een **cultuurhuis** met een ruime, multifunctionele en ruimere foyer. Een grotere infrastructuur betekent ook dat je meer vrijheid en ademruimte creëert in je cultuuraanbod. Bovendien krijgen ook de medewerkers, het cultuurloket, plaatselijke verenigingen en de Stedelijke Academie Muziek Woord Dans op die manier meer bewegingsruimte.

Een modern gebouw vraagt om een **duurzame infrastructuur**, voor iedereen toegankelijk en met aandacht voor brandveiligheid. Tegelijk wil je uiteraard geen schade berokkenen aan het interieur van de historische panden. De gebouwen aan elkaar koppelen, bleek niet eenvoudig door de vele hoogteverschillen. Tijdens Open Monumentendag kon het gerestaureerde Huis Van Winckel voor het eerst worden bezocht. In december 2022 kon het publiek uiteindelijk kennis maken met die moderne versmelting van twee historische panden.

De geschiedenis waait verder. Ook langs de gevels van de Kerkstraat. Waar eeuwen geleden 'De Haan' en 'De Meermin' tegen elkaar geleund stonden, kan je nu in één gebouw genieten van muziek, theater, dans en woord, lokaal, nationaal en internationaal. Muren tussen huizen werden gesloopt, ruimtes met elkaar vervlochten. Wie verder kijkt en luistert, ziet en hoort hoe in dit cultuurhuis ook de geschiedenis van Dendermonde zich steeds weer een klein beetje beter thuis voelt.

Deze tekst werd samengesteld door Yves Heymans op vraag van Cultuurhuis Belgica en bevat enkele kleine aanvullingen van de hand van Bart Van den Broucke (directeur).